Markku Temmes in memoriam

Suomalaisen hallinnon kehittämisen uranuurtaja, professori Markku Temmes kuoli Helsingissä 5.12.2020. Markku Temmes oli harvinainen hallinnon kehittäjä, sillä akateemisen uransa lisäksi hän oli luonut pitkän uran johtavana virkamiehenä niin valtiovarainministeriössä kuin Valtionhallinnon kehittämiskeskuksen johtajana. Juuri tämä teorian ja käytännön yhdistäminen teki Markusta suurenmoisen opettajan ja kiinnostavan keskustelukumppanin. Ennen kuolemaansa hän ehti vielä nähdä komitealaitoksen paluun – instituution, jota hän arvosti ja jonka alasajoa hän 1990-luvulla vastusti voimakkaasti.

Markku Temmes valmistui oikeustieteen kandidaatiksi Helsingin yliopistosta vuonna 1965 ja neljää vuotta myöhemmin ekonomiksi Helsingin kauppakorkeakoulusta, kauppatieteiden kandidaatiksi vuonna 1971 ja väitteli hallintotieteiden tohtoriksi Tampereen yliopistosta vuonna 1987. Hän toimi vuodesta 1994 aina vuoteen 2011 Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksella tutkimusjohtajana ja hallinto-opin professorina.

Opintojen aikana Temmes loi näyttävän uran valtion hallinnossa ensin valtiovarainministeriön järjestelyosaston virastotarkastajana ja sitten Vesihallituksen laskentapäällikkönä ja taloussuunnittelutoimiston päällikkönä. Tämän jälkeen edessä oli paluu takaisin valtiovarainministeriöön ja vaativampiin tehtäviin: järjestelyosaston (sittemmin hallinnon kehittämisosasto) toimistopäälliköksi, apulaisvirastovaltuutetuksi ja lopulta vs. virastovaltuutetuksi ja valtiohallinnon kehittämiskeskuksen ylijohtajaksi.

Markku Temmes toimi Pekka Ojalan sijaisena virastovaltuutettuna 1987–1989 ja pääsi näin jatkamaan legendaaristen hallinnon kehittäjien, kuten Seppo Salmisen (virastovaltuutettuna 1965–1986) ja Urho Kekkosen (1943–1945), elämäntyötä. Tästä muistona virastovaltuutetun puinen työtuoli on edelleen museaalisella paikallaan valtionvarainministeriön hallinnonkehittämisosaston tiloissa.

Markku Temmes oli läpi uransa johtava hallinnon kehittäjä Suomessa. Vahva teoreettinen osaaminen liittyi vähintäänkin yhtä vahvaan käytännön hallinnon osaamiseen, erityisesti valtionhallinnon kysymyksissä. Temmes oli nimenomaan valtionhallinnon kysymysten erikoisasiantuntija – nykyisin tällaisia hallintotieteen professoreita ei ole Suomessa monia. Temmes oli saanut koulutuksen monelta tieteenalalta, mikä myös erottaa hänet nykyisistä yliopistotutkijoista ja -opettajista.

Markku Temmeksen vuonna 1987 julkaistun väitöskirjan teemana oli hallinnon autonomisuus ja teknokraattisuus. Tutkimus osoitti Temmeksen kiinnostuksen julkisen hallinnon toimintaan ja kehityslinjoihin. Tällä tavoin väitöskirja kytkeytyi luontevasti 1970–1980 luvuilla Tampereen yliopiston hallintotieteen edustamaan ajattelutapaan. Yhteys Tampereen yliopiston hallintotieteen tutkimukseen säilyikin tiiviinä. Markku Temmes oli muun muassa Tampereen yliopistossa useasti vastaväittäjänä.

Käytännön hallinnon tuntijana Markku Temmes oli ensimmäisiä, joka tajusi kirkkaasti sen, että hallinnossa tarvitaan mittava johtamisreformi ja strategisen ajattelun muutos. Suomalaista hallintoa ohjattiin vielä 1980-luvulle saakka vahvasti säädösohjauksen ja yksityiskohtaisen budjettiohjauksen kautta. Vasta tulosohjaus toi 1990-luvulla valtion hallintoon Temmeksen peräänkuuluttaman vahvan johtamisotteen ja uuden sukupolven julkisjohtajat. Vaikka Temmes ei suhtautunut kritiikittä NPM-ajatteluun, piti hän kuitenkin tulosohjausta välttämättömänä vaiheena julkisen sektorin uudistamisessa. Hänen laaja kirjallinen julkaisutoimintansa painottuikin juuri julkisen sektorin uudistamisen keskeisiin kysymyksiin.

Julkisen johtamisen tematiikka yhdistyneenä vertailevaan hallinnon tutkimukseen ja arviointitutkimukseen muodostuivatkin Markku Temmeksen akateemisen uran keskeisiksi teemoiksi. Helsingin yliopiston valtio-opin piirissä Temmes korosti näiden ohella hallintohistorian sekä Venäjän hallinnon tärkeyttä sekä opetuksessa että tutkimuksessa. Hän käynnisti myös lukuisia hallinnon arviointitutkimuksia, joissa

jatko-opiskelijat olivat mukana. Markku Temmeksen kiinnostus vertailevaan tutkimukseen näkyi mm. siinä, että hän osallistui vuosien aikana aktiivisesti Keski- ja Itä-Euroopan tutkimusryhmien konferensseihin (Nispacee). Yksi kiinnostuksen kohde oli transitiomaat, joista ilmestyi vuonna 2000 yhteisjulkaisu Transitioteoriaa etsimässä. Lisäksi hän muun muassa toimi vastaväittäjänä Vaasan yliopistossa vertailevissa tutkimuksissa, jotka käsittelivät EU:n rakennepolitiikan koordinointia ja Afrikan maiden eettistä hallintoa.

Markku Temmes toimi Lapin yliopistossa lausunnonantajana akateemisten tehtävien täytöissä sekä väitöskirjojen esitarkastajana ja vastaväittäjänä. Hän vaikutti vahvalla hallinnon osaamisellaan tutkijayhteisön keskusteluun ja tutkijoiden käsittelemiin teemoihin. Hänen näkemyksensä nojasivat usein laajaan kansainväliseen yhteistyöhön alan järjestöissä.

Helsingin, Lapin, Tampereen ja Vaasan yliopiston jatko-opiskelijat oppivat tuntemaan Markku Temmeksen kannustavana ja huumorintajuisena ohjaajana, esitarkastajana ja vastaväittäjänä, jonka vahva osaaminen ja käytännön kokemus auttoivat opiskelijoita ymmärtämään hallinnon kehittämisen suuria linjoja ja monimutkaisia syy-seuraussuhteita.

Temmeksen kiinnostus hallinnon kehittämiseen ja tutkimukseen säilyi hänen elämänsä viimeisille metreille saakka. Vuonna 2020 ilmestyi Markun ja puolisonsa Anneli Temmeksen yhdessä julkaisema yhteiskunnallinen synteesi ”Kertomus hyvinvointivaltiosta: Mukana tekijänä, näkijänä ja haaveilijana”. Tässä molemmat pitkän linjan hallinnon kehittäjät tiivistivät näkemyksensä hyvinvointivaltion merkityksestä Suomen menestykselle ja suomalaisten pärjäämiselle. Kirjassa olivat vahvasti esille Markku Temmekselle rakkaat ja tärkeät teemat, kuten politiikan ja hallinnon välinen suhde, komitealaitoksen merkitys kestävän hallintopolitiikan perustana sekä julkisen johtamisen ja ohjauksen merkitys. Näistä teemoista Markku Temmes keskusteli mielellään ja jakoi auliisti ensyklopedista tietämystään kollegoilleen ja opiskelijoilleen.

Markku Temmes oli myös kansainvälisesti tunnettu, tunnustettu ja laajasti verkostoitunut tutkija. Hän oli ensimmäisiä suomalaisia virkamiehiä, joita lähetettiin kansainvälisiin (etenkin Pohjoismaiden ja OECD:n) kokouksiin oppimaan hallinnon kehittämisen kansainvälisiä virtauksia ja välittämään niitä Suomeen. Hallintotieteen kansainväliset huippunimet, Guy Petersin, Christopher Pollittin ja Geert Bouckaertin johdolla, konsultoivat sittemmin Suomen hallitusta ja hallintoa uusien strategioiden tarpeesta.

Markku Temmeksen yhteistyöverkostot rakentuivat ajan kanssa yliopistoihin ja muihin tutkimuspiireihin, ja myös hallintotieteen kansainvälisiin tieteellisiin järjestöihin. Temmes oli mm. EIPAn (*European Institute of Public Administration*) tieteellisen neuvoston jäsen vuosina 1993–94, IIAS:n (Kansainvälisen hallintotieteiden instituutin) johtokunnan (*Executive Committee*) jäsen 1993–2002, IIAS:n Suomen osaston puheenjohtaja 1996–2003, Hallinnon tutkimuksen seuran puheenjohtaja 1994–98, johtokunnan jäsen 1986–1993, NISPAceen Working Groupin (*Local Government*) koordinaattori 2007–2011, aktiivinen osallistuja EGPA-konferenssin eri työryhmissä sekä useiden EAPAAn akkreditointitiimien jäsen eri maissa.

Meille pitkäaikaisille kollegoille Markku oli luotettava yhteistyökumppani ja ystävä, jonka avarasta ja innostuneesta asenteesta saimme olla osallisina. Hänellä oli harvinainen taipumus nähdä ensisijaisesti asioiden myönteiset puolet vaikeissakin tilanteissa ja luoda uskoa asioiden jatkuvaan kehittymiseen. Markku, me muistamme sinut näkijänä, tekijänä ja haaveilijana.

Helsingin yliopisto
Tero Erkkilä
Markku Kiviniemi
Turo Virtanen

Lapin yliopisto
Timo Aarrevaara
Antti Syväjärvi

Tampereen yliopisto
Jari Stenvall

Vaasan yliopisto
Ari Salminen
Pirkko Vartiainen
Petri Uusikylä
Petri Virtanen

Kirjoittajat ovat Markku Temmeksen kollegoja.